„Stawizny poćahow. Mjeńšiny – wjetšiny w europskej perspektiwje“. Wědomostna konferenca Serbskeho instituta Budyšin a Instituta za sociologiju Swobodneje uniwersity Berlin, 29. septembra do 1. oktobra 2005, Dom biskopa Bena Budyšin-Smochćicy

Kak nastawaja poćahi mjez mjeńšinami a wjetšinami w Europje? Hdźe leža najwjetše wohnišća konfliktow? Hdźe namakaja so pozitiwne strategije k rozrisanju tutych konfliktow? Kotre zhromadne přiznamjenja a signifikantne rozdźěle so pokazaja? Z tajkimi prašenjemi zaběraše so mjezynarodna konferenca „Stawizny poćahow. Mjeńšiny – wjetšiny w europskej perspektiwje“, kotraž wotměwaše so kónc septembra do spočatk oktobra w Smochćicach pola Budyšina. PD dr. Elka Černokožewa, wjednica wotrjada Empiriske kulturne slědźenje/ludowěda Serbskeho instituta a wědomostna wuhotowarka konferency, organizowaše zeńdźenje zhromadnje z prof. dr. Volkerom Gransowom wot Instituta za sociologiju Swobodneje uniwersity Berlin. Nažel Gransow schori, tak zo njemóžeše so na zetkanju wobdźělić.

Dohlad do žiwjenja mjeńšinow z Wulkeje Britaniskeje, Awstriskeje, Francoskeje, wuchodo-srjedźneje Europy a Němskeje, teoretiske modele a zakłady mjeńšinoweho slědźenja kaž tež praktiske přibliženja k sydom mjeńšinam a mjezynarodnym regionam běchu centralne temy přednoškow na konferency. 13 referentow a něhdźe 80 hosći diskutowaše čile wo slědźenskich předmjetach a metodach kaž tež wo swojich nazhonjenjach. Nimo toho zeznajomichu so wobdźělnicy a hosćo ze specifiskej situaciju Serbow we Łužicy.

W swojich zawodnych słowach skedźbni prof. dr. Dietrich Šołta, direktor Serbskeho instituta, na jónkrótny charakteristikum Łužicy: na serbski etnikum, kotryž we wosebitej měrje krajinu, kulturu a rěč regiona wobwliwuje. Wón rozłožowaše, zo su Serbja dźensa prawnisce škitani a zo nazhonjeja „pozitiwnu diskriminaciju“. Wón pokaza pak tež na šulsku reformu w Sakskej, kotraž wjedźe k zawrěću serbskich šulow, dokelž so postajena ličba šulerjow njedocpěje. „Konflikty so přez prawniske rjadowanja awtomatisce njewuzamknu“, zjima Šołta.

Zwólniwosć zhromadneho dźěła signalizowaše wyši měšćanosta Budyšina Christian Schramm w swojim postrowje: „Začuwam serbsku kulturu jako wobohaćenje za naš region, ale snano so tuta wosebitosć druhdy přemało česći.“ Podpěra zdźerženja serbskich tradicijow a aktualneho wuwića měła być zhromadny zaměr Serbskeho instituta a města Budyšin.

„Wo zbožownym mandźelstwje hodźi so jenož ćežko roman pisać“, citowase Elka Černokožewa w swojim zahajenskim přednošku ruskeho spisowaćela Lewa Tolstoja. Diferenca słuša k bytosćam poćahow. Tutu diferencu jako negatiwnu njewobhladować je druhdy ćežko, dokelž leži hłowny wid na rozdźělach a nic na zhromadnosćach. Černokožewa přeješe sebi wjace wuměny nazhonjenjow mjez mjeńšinami a wjetšinami, wosebje pak stawizny wo „dyrdomdejstwach zhromadneho žiwjenja“. Při tym by dyrbjała runoprawosć ze zakładom być.

Prof. dr. Konrad Köstlin z Instituta za europsku etnologiju Wienskeje uniwersity naspomni w swojim přinošku „Minorities all. Die Entdeckung der Minderheiten“ prěnje wustupowanje wuraza „mjeńšina“: Je to moderny wuraz, kotryž wutwori so hakle w 19. lětstotku w zwisku z wuwićom němskeho nacionalneho stata. Do toho bě předewšěm nabožinska přisłušnosć rozsudna. Nětko bu wona w dalokej měrje wot rěče wotměnjena. Přeće zdźerženja zhromadneje kultury a tradicije zmóžni poněčim tež wuwiće wědomja za wosebitosće mjeńšinow.

Teoretiske slědźenske wuchadźišćo mjez „difference“ a „diversity“ předstaji dr. Albert F. Reiterer, eksterny docent na uniwersitach we Wienje, Grazu a Innsbrucku. Wón

přirjadowaše wurazej „difference“ primarnje socialny a politiski wuznam. „Diversity“ wobsedźi indiwidualniši charakter a słuša z tym do wobłuka identity a etniskosće: „Anatolski akademikar ma z akademikarjom druhich krajow wjace zhromadneho hač z anatolskim burom“, wopisa swoje spóznaće a pokaza na to, zo wuwiwaja so kulturne rozdźěle husto paralelnje k rozdźělam socialnych worštow. W mnohich statach postajeja so mjeńšiny přez „diversity“, kotraž móže formu „symboliskeje identity/etniskosće“ přiwzać: „Symboliska etniskosć je etniskosć, kotraž njewuwiwa strukturelne zakłady, ale ma bole rituelny charakter.“ Tuta forma prezentowaneje kultury njehraje husto we wšědnym dnju mjeńšinow rólu. „Difference“ je so poněčim k „diversity“ jako indiwiduelne prawo na wosebitu identitu wuwiwała, zjima Reiterer.

„Sorbischer Blick auf ein altes Thema: Das Verhältnis von Deutschen und Sorben in der Lausitz“ wobjedna dr. Měrćin Wałda ze Serbskeho instituta. Z jeničkim přednoškom k serbskej problematice zahaji Wałda wobšěrnu mjeńšinowu diskusiju. W swojim přinošku rozprawješe wo nazhonjenjach znjewaženja: „Serbja zastopnjuja so husto jako konserwatiwni, njesamostatni a prowincielni. Wjetšina postaji diskursy, njehladajo na wosebitosće mjeńšinow. Přez zakonjedawarstwo zrjadowane ma so přeco zaso w konkretnym wujednać.“ Wzdać so konfrontacijow, znowa wobmyslić liberalne runostajenje, zhladować na serbsku kulturu nic jenož jako na folkloru a artikulować asymetrije mjez mjeńšinu a wjetšinu – tole su naprawy, kotrež k lěpšim mjezyčłowjeskim poćaham wjedu a zdźerženje serbskeho etnikuma zawěsća. Přednoškej Wałdy přizamkny so živa diskusija: Kotre koncepty mamy za přichod? W čim wobsteji rozdźěl dožiwjenych nazhonjenjow pola Serbow a pola Němcow? Su Serbja jako lud připóznaći?

Z temu „Liebe – Sexualneid – Kriminalisierung. Exogamie in Österreich 1960–2005“ zaběraše so prof. dr. Michael John z Instituta za socialne a hospodarske stawizny University Linz. Wón rozprawješe, zo su w Awstriskej žiwi Afričenjo a jich swójby sylnemu rasizmej, zwjazany ze seksuelnymi aluzijemi, wustajeni. Afričenjo móža so w Awstriskej lěpje asimilować, hdyž su z Awstričankami zmandźeleni. Zo by so „mandźelstwam přez posleńcu“ (= Scheinehen) zadźěwało, předwidźi Awstriska tuž z krutym zadomjenskim prawom čakanske časy hač do 12 lět, přetož ličby migrantow w zwisku globalizacije stupachu. Tutym empiriskim datam staji John kwalitatiwne naprašowanja wjacorych potrjechenych swójbow napřećo.

Diferencowany dohlad do žiwjenja Židow w Němskej poda dr. Irene Runge ze Židowskeho kulturneho towarstwa w Berlinje z přinoškom „Innerjüdisch und Außerdeutsch. Fortschritte und Missverständnisse in der Hauptstadt Berlin“. Židowstwo jako narodna-nabožna mjeńšina njeje kaž Serbja na integraciju, ale na wotdźělenje wusměrjene. Židowske žiwjenje je žiwjenje w diasporje a žiwjenje w kolektiwje, z kotrehož wotchad móžny njeje. Z lěta 1990 je so připućowanje do Němskeje nahladnje powyšiło. Něhdźe 125 000 Židow, wosebje z Ruskeje, bydli tučasnje w Berlinje. Tam rosće pomału „židowska infrastruktura“ ze socialnymi službami, hosćencami atd. Při wšěm ma tež židowske zhromadźenstwo dale z předsudkami a njewěru wojować.

Měšćansku štwórć w Parisu předstaji dr. Monika Salzbrunn z Pariskeje Wysokeje šule za socialne wědomosće. Wosebitosć heterogeneho měšćanskeho dźěla je kompleksne splećenje rozdźělnych etniskich a socialnych skupinow něhdźe 40 nacijow. Přez zjednoćenje připućowarjow dožiwi měšćanska štwórć kulturne a architektoniske powyšenje, kotrež da atraktiwitu, ale tež płaćizny imobilijow razantnje stupać. To wjedźeše k homogenizaciji wobydlerstwa, při kotrejž so delnje socialne woršty na bok storčichu. Salzbrunn zwěsći, zo wutworichu wobydlerjo multiplne identity, kotrež hodźa so situatiwnje wužiwać. Jeje studija pokaza při wobkedźbowanju rozdźělenja materielnych hódnotow, zo wutworjeja so skupiny tež při heterogenych zakładnych strukturach.

Přepytowanje měšćanskeje štwórće w Kölnje předstaji dr. Erol Yildiz z Fakulty kubłanskeje wědomosće Kölnskeje uniwersity a tamnišeho Slědźerskeho centruma za interkulturelne studije: „Lokaler Umgang mit Differenzen im Zeichen globaler Öffnungsprozesse“. Multikulturelnosć na Keupstraße w Kölnje widźi wón jako rozdwojenje mjez „turkowskim getom“ a „stawiznu wuspěcha“. Terrain tworješe na zakładźe wokolneje industrije historisce rozrosćenu připućowansku štwórć a njeje jeničce wot Turkow wobydlena, ale wobsahuje kopicu mjeńšinow. Hdyž wotpołoži so hegemonialny wid na mjeńšiny a so zdobom kompetenca resp. ressourca w globalnym swěće spóznaje, móhła so Keupowa dróha interpretować jako „stawizna wuspěcha“ multikulturelneho zhromadneho žiwjenja.

Prof. dr. Máiréad Nic Craith z Akademije za iriske kulturne stawizny na Ulsterskej uniwersiće w Londonderry předstaji etniske mjeńšiny w sewjernej Irskej. Tu běše so knježerstwo w běhu časa na bikulturelny model mjez protestantami a katolikami dojednało. Druhe mjeńšiny pak, kaž na přikład Chinčenjo, Indičenjo a Pakistančenjo, njenamakachu kedźbnosć. Woni pěstuja swoju kulturu w priwatnym kruhu. Craith wuzběhny žadanje, připóznawać multikulturelnu bohatosć mjeńšinow. Z tym móhła so marginalizacija na dołhu dobu zběhnyć.

Přemyslowanja noweho prašenja „(Ethno)Regionalismus in Ostmitteleuropa. Wiederkehr oder Erfindung des Ethnischen?“ staji dr. Peter Lozoviuk z Instituta za sakske stawizny a ludowědu w Drježdźanach k diskusiji. Mjeztym zo wobkedźbowaše referent na Morawje po 1990 pospyt wutworjenja swójskeho zwjazkoweho stata zwonka Češkeje, namaka w Istriskej skupinu tak mjenowanych „nje-deklarěrowanych“. W kontrasće k Istriotam, kotřiž so k (serbo-)chorwatskim abo italskim korjenjam přiznawachu, njepodachu tući žanu etnisku přisłušnosć. Tutu stupacu ličbu indiferency interpretowaše Lozoviuk jako wuraz falowaceho etniskeho wědomja.

W přinošku „Sibilings by Choice: Bewusste interkulturelle Kooperationsbeziehung in Lehre und Praxis“ koncentrowaše so prof. dr. Ursula Riedel-Pfäfflin z Drježdźanskeje Ewangelskeje wysokeje šule za socialne dźěło na wuwiće zhromadneho dźěła hladajo na mjeńšiny. W rozmyslowanjach wo modelach, kotrež měli namóc a bój mjez mjeńšinami a wjetšinami přewinyć, zasadźi so slědźerka za rozpušćenje „pak-pak-myslenja“ a za orientaciju k lěpšemu „jedne-kaž-tež-druhe-myslenju“. Wona dźěła z modelom „narrative agency“, při kotrymž móža so na zakładźe powědanskich srědkow změny w zeznawanju a tworjenju woprawdźitosće wuwiwać. „Sibilings by Choice“ woznamjenja za Riedel-Pfäfflin bratrowstwo/sotrowstwo – přisłusnosć k wulkej človjeskej swójbje –, hdźež wjedźe „kultura powučowanja“ ke „kulturje mjezsobneho wuknjenja“.

Wo němskich mjeńšinach we Wulkej Britaniskej rozprawješe prof. dr. Ulrich Kockel wot Centruma za europske studije Zapadnojendźelskeje uniwersity w Bristol. Ze 17. lětstotka sem eksistuja w kraju němske wosady. Po Druhej swětowej wójnje připućowa hišće raz wulka ličba Němcow: wójnscy jeći a zahnaći, „rubježne njewjesty“ a karierowi emigranća. Potomnicy angažuja so husto sylnje we wotpowědnych němskich wosadach. Tak nasta wulkopřestrěnska infrastruktura z němskimi nowinami, knihami, kulturnymi institucijemi atd. Tak mjenowane „Little Germanies“ pak su srěnje zetkawanišća a žane samostatne měšćanske štwórće.

Temje „Ausbildung der Ausländerkinder und der Kinder aus nationalen Minderheiten“ wěnowaštej so w poslednim přinošku konferency dr. Vladislava Heřmanová a dr. Ivana Čepičková-Brtnová z Pedagogiskeje fakulty z university J. E. Purkyně w Ústí nad Labem. Wonej rozprawještej wo modelach, kotrež zmóžnjeja, zo so dźěći narodnych mjeńšin integruja. Jedyn projekt ma na přikład zaměr, zo so wučerjam a pěstoń-

čam material k informowanju a zeznajomjenju kulturnych pozadkow šulerjow k dispoziciji staji. To ma k „spěchowanju socialneje kompetency wučerjow“ wjesć, tak Heřmanová.

Konferenca „Stawizny poćahow“ poda wobšěrny dohlad do tematiki „mjeńšiny – wjetšiny“ a wotpowědnych načasnych slědźenjow. Tak njepředstaji so jenož wobchad wjetšinow z mjeńšinami, ale poda so runje tak mikroperspektiwa mjeńšinow samych. Teoretiske modele a praktiske projekty prezentowachu a diskutowachu so runje tak kaž wšelakorosć mjeńšinow w rozdźělnych krajach. Předwidźana je publikacija wšitkich hłownych přednoškow we wědomostnym rjedźe Serbskeho instituta.

Katharina Gräbnerec/Theresa Lorencec